№ 243 ნოემბერი 18, პარასკევი 1888 ნოემბერი 18, პარასკევი № 243

ГАЗЕТНОЙ ЦѢНЫ

თოვე	მან. კ.	თოვე	მან. კ.
12	10 —	6	6 —
11	9 50	5	5 50
10	8 75	4	4 75
9	8 —	3	3 50
8	7 25	2	2 75
7	6 50	1	1 50

ცალკე ნომერი — ერთი შაური

ივერია

გაზეთის დასაკვეთად და კერძო განც ხადგანთ დასახუმდად უნდა მიჭმართონ: თბილისს ფერეულნის ქუჩა, ბასტამიკის სახლი, № 5, ნიდველის საგაზეთოს, გოლოგინის პროსპექტი, წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების კანცელარიის სათავად-აზნაურო ბანკის სახლეში საბანის ქუჩაზედ.

ფასი განცხადებისა: ჩვეულებრივი სტრიქონი რვა კაპეიკი.

1877—1888 საპოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი 1877—1888

გაზეთი „ივერია“ პირველ ნოემბრიდამ წლის დამლევამდე ღირს 2 მ. 75 კ.

წლიური საერთო კრება „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების“ წეერთა, თანხმად საზოგადოების წესდების მე-11 §-სა, დანიშნულია ამ წლის ნოემბრის 20, დილის 10 საათზე, სათავად-აზნაურო ბანკის დარბაზში. კრებამ უნდა განიხილოს შემდეგი საგნები:

ა) აწგარინი საზოგადოების გამგეობის მოქმედებისა 1888 წლის იანვრის 1-დამ სექტემბრის 1-მდე;

ბ) მოხსენება საეარაუდო ხარჯთაღრიცხვაზე 1888—1889 წლისათვის;

გ) არჩევანი საზოგადოების ახალის წეერებისა.

ქვირას, 20 ნოემბერს

ტფილისის კლუბში გამართული იქმნება ქართულ დრამატიულ საზოგადოების სასარგებლოდ

კონცერტი.

მიიღებენ მონაწილეობას: ქქ. ზარუდნაია, ბიჩურინა, იოზეფოვიჩი; ბბ. ტარტაკოვი, მედედევი, გ. ყორლანოვი, ოპოჩინინი და სხვ.

დასაწყისი საღამოს 8 საათზე.

ტფილისი, 17 ნოემბერი

ჩვენ ერთის დღით გვიან დავბეჭდეთ ის ყოველად მოწყალე სასიქადულო დეპეშა, რომელიც მისმა იმპერატორობითმა უდიდებულესობამ ხელმწიფე იმპერატრიცამ ჩვენს გუბერნიის მარშალს და საქართველოს თავად-აზნაურობას აღირსა. 14-ს ნოემბერს ბ-ნმა მარშალმა საქართველოს თავად-აზნაურობის სახელით უქვეშევრდომესად მიულოცა ხელმწიფე იმპერატრიცას დიდი დღესასწაული დაბადების დღისა და იმის მასუხად 15-ს ნოემბერს ებოძა ხსენებული დეპეშა, რომელიც ჩვენ გაზეთ „Кавказъ“-იდამ გადმოგეტ-ბეჭდეთ.

იკითხვენ: რად მოხდა ეს, რომ ქართულმა გაზეთმა ერთის დღით დაგვიანა იგი სასიხარულო და უყველს ქართველისათვის თავ-მოსაწონებელი დეპეშა? რატომ „Кавказъ“-თან ერთად მაინც ქართულმა გაზეთმა არ აუწყა მთელს ქართველობას იგი ძვირფასი სიტყვები, რომელითაც ხელმწიფე იმპერატრიცამ კეთილ ინება და გადაუხადა უმადლესი მადლობა ჩვენს თავად-აზნაურობასა დაბადების დღის მილოცვისათვის?

ძნელია კაცმა ამაზედ მასუხი რამ მისცეს. ჩვენც არ ვიცით რად უნდა მომხდარიყო ეს, მით უფრო, რომ ბ-ნს მარშალს საგზროდ დაუნახავს ჩვენზედ მოგვლინებული ბედნიერება ხელმწიფე იმპერატრიცისა საქართველოს თავად-აზნაურობისათვის ეუწყებინა. აი ბ-ნი მარშალი რასა სწერს „Кавказъ“-ის რედაქტორს:

„მოწყალეო ხელმწიფეეგ, ბ-ნო რედაქტორო! მსურს რა ვაუწყო საქართველოს თავად-აზნაურობას იგი ბედნიერება, რომელიც მეღირსა მე მის უდიდებულესობის ხელმწიფე იმპერატრიცის მიერ, უმორჩილესად გთხოვთ დაბეჭდოთ ფურცელს გაზეთში როგორც პასუხი ხელმწიფე იმპერატრიცისა, ისეც ჩემგან გაგზავნილი დეპეშა მილოცვისა“.

განა უფრო მეტად უწყებულ არ იქნებოდა ქართველთა თავადაზნაურობა, რომ ქართული გაზეთიც მოჭგონებოდათ და მისთვისაც მიეწოდებინათ გამოსაცხადებელად პასუხი ხელმწიფე იმპერატრიცისა და მარშალის მილოცვის დეპეშა!.. ჩვენს საწყალს ქართულს გაზეთს არ ადირსეს ეს და ჩვენ იძულებულ გაგვხადეს „Кавказъ“-იდამ გადმოგვებეჭდა ის, რაც, თუ გვკითხავთ, ჩვენთვის უფრო უპრიანი იყო ეცნობებინათ, ვიდრე სხვისთვის.

ჩვენ, რასაკვირველია, არა გვეთქმის-რა იმაზედ, რომ „Кавказъ“-ს მიჭმართოეს, რათა საქართველოს თავად-აზნაურობას აუწყოს სასიქადულო სიტყვები ხელმწიფე იმპერატრიცისა. „Кавказъ“-ი ოფიციალური გაზეთია და ყოველი ამის ფასა ამბავი იქ უნდა გამოცხადდეს. ხოლო არ ვიცით, ვის რა დაანგლდებოდა, რომ ქართული გაზეთსაც „Кавказъ“-თან ერთად ეხარებინა ქართველთათვის სასიქადულო სიტყვანი ხელმწიფე იმპერატრიცისა, საქართველოსავე თავად-აზნაურობისათვის საერთოდ ნაწყალობები. თუნდ ეგეც არ იყოს, ჩვენ რომ არ გადმოგვებეჭდა ეს ამბავი «Кавказъ»-იდამ, ნუ თუ ბ-ნს მარშალს აუსრულდებოდა სამართლიანი სურვილი და ჩვენი თავად-აზნაურობა შეიტყობდა ამ ამბავს გამო უსლებლივ? შეიტყობდნენ მარტო რუსულის მცოდნენი და რამდენნი არიან იმისთანანი, რომელთაც არც კითხვა იციან რუსული, არც ლაპარაკი? ნუ თუ ეს რუსულის უცოდინარი უმრავლესობა ანგარიშში მისაღები არ არის? ნუ თუ ამათთვის-კი სანატრელი არ არის მოინმინონ ყოვლად მოწყალე სიტყვა ხელმწიფე იმპერატრიცისა?

ჩვენ აქ შური-კი არ გვალაპარაკებს, „Кавказъ“-მა ჩვენზედ წინ რად დაჭეიბეჭდოთ, არც რაიმე ანგარიში მეგაზეთისა მიგვიძღვის წინ. ჩვენ მარტო იმასა ვწუხვართ, რაც ქართველისათვის შესაწუხებელია, და რომ ამ შემთხვევაში ბევრი რამ შესაწუხებელია, ამას ყველა მიხვდება ჩვენ მიერ სიტყვის გაუგრძელებლადაც. აქ ქართული ქართველ ისათვის არა რად ჩაგდებულია და გულსაც ესა სტკენს კაცსა.

ახალი ამბავი

*** ქალთა საქველ-მომქმედო წმ. ნინოს საზოგადოების თაეს-მჯდომარემ ე. ბ. შერემეტიეესამ მისს იმპერატორობითს უდიდებულესობას, ხელმწიფე იმპერატრიცას დეპეშით მიულოცა მისის უდიდებულესობის და ბადების დღეობა. ამ დეპეშაზე ხელმწიფე იმპერატრიცამ შემდეგი დეპეშა გამოგზავნა:

«გულითა გმადლობთ თქვენცა და ყველას მოლოცისა და კეთილის სურვილისათვის. აცნობეთ ყველას, რომ იმ დროს, რომელიც ჩვენ კავკასიაში გავატარეთ, კეთილად ვიხსენიებ.

მარია».

აი ის დეპეშაც, რომელიც ე. ბ. შერემეტიეესამ მისწერა მისს უდიდებულესობას:

„პეტერბურგი. მისს იმპერატორობითს უდიდებულესობას, ხელმწიფე იმპერატრიცას.

„მაქეს ბედნიერება მიეულოცო თქვენს იმპერატორობითს უდიდებულესობას ქალთა საქველ-მომქმედო წმ. ნინოს საზოგადოების საბჭოსაგან და წმ. ნინოს სასწაულებლის მოსწაელთა და მოხელეთაგან ღღესასწაული თქვენის უდიდებულესობის დაბადებისა. ე�dრებით ღმერთს, მრავალ ჟამიერ იყოს თქვენის იმპერატორობითის უდიდებულესობის სიცოცხლე, უფეფუსტოდ-ესის სახლობისა და მთელის ჩვენის სამშობლოს საბედნიეროდ.

ეგდოკია შერემეტიევისა».

*** კავკასიის მთავარმართებელმა მილოცვის დეპეშა მისწერა მისს უდიდებულესობას ხელმწიფე იმპერატრიცას. ამ დეპეშის პასუხად ბ-ნმა მთავარ მართებელმა მისს იმპერატორებითის უდიდებულესობისაგან, ხელმწიფე იმპერატრიცისაგან შემდეგი პასუხი მიიღო:

„გულითა ვმადლობ კავკასიის ჯარებს, მკადრთ და თქვენ, თავადო, მოლოცვისათვის. იმ ერთს თვეს, რომელიც ჩვენ კავკასიაში გავატარეთ, დიდის სიამოვნებით ვიხსენებთ.

მარია»

აი დეპეშაც, რომელიც მთავარმართებელმა, თავ. ლორდ-ოკუე-კარსაკოვმა გაუგზავნა მისს იმპერატორებითს უდიდებულესობას, ხელმწიფე იმპერატრიცას.

«მოვუძღვენი თქვენს იმპერატორებითს უდიდებულესობას მხურვალე მოლოცვას თქვენის დაბადების ღღესასწაულის გამო, კავკასიის მხედრობისა და მკვიდრთა სახელითა, რომელთა გულში თქვენმა მობრძანებამ აღუხოცველი კვალი დასტოვა. ეwdრებით უფალსა ღმერთსა, რომელმაც სასწაულებრივ დაგიფარა განსაცდელისაგან, მოგანიჭოს თქვენ და თქვენს ძვირფასს სახლობას ყოველი სიკეთე თქვენთა უდიდებულესობათა ქვეშეერდომთა საბედნიეროდ.

გენერალ-ადიუტანტი თავადი დონდუკოვ-კორსაკოვი».

*** ამ ნახევარის წლის წინად სწერდნენ, რომ მისს ყოველად მაღალ უსამღვდელოესობას პალადას განზრახავა აქეს კავკასიის სხვა-დასხვა ადგილებში განაწყოს რამდენიმე მისიონერი მართლ-მადიდებელ ქრისტიანობის აღსადგენადო. თავისი აზრი ეგზარხოსმა წარუდგინა უწმინდესს სინოდს და, როგორც გაზეთი „კავკაზი“ გვატყობინებს, სინოდს შეუწყნარებია მისის მაღალ ყოველად უსამღვდელოესობის აზრი და კიდეც ძრობა (ძრობა 5 მ.) ანუ 360 ცხვარი. ყველა ასო კაცის სხეულისა, გარდა პირი-სახისა, იყო დაფსებული ვადაკრილის ფესით. ღირსებას, გვაროვნობას, ჩამამალობას ფშაველების ჩვეულებითი სამართალი არ მიჰხედავდა. მთელი ხელი იყო დაფსებული თხუთმეტ ძროხად. ნეკი ღირდა ერთი ძროხა, იმისი მოყოლება ორი ძროხა, საშუალი თითი სამი ძროხა, მაჩვენებელი ოთხი, ცერი ხუთი ძროხა; ნეკიდამ დაწყებული რიგზე თითოეულს თითს თითო ძროხა ემატება. დაჭილობა პირი-სახეზე მარცვლით იზომებოდა: ერთი მარცვალი დაედებოდა სიგრძივ. სხვა გარდი-გარდმო, დანარჩენი მარცვლებიც ამ რიგად. მარცვლების რიცხვი და ძროხებისა, რამდენიც დამჭრელს უნდა მიეცა დაჭრილისათვის, სწორე უნდა ყოფილიყო. მოკლულის ნათესავნი მკვლელს იმ შემთხვევაში, როდესაც შერიგება მოხდებოდა, „თავ-სისხლის“ საფასურის გარდა, გამოართმევდნენ იმ ნიეთს, რომელიც-კი მოსუსესაც აგრეთვე. თუ მოპასუხეს არა ჰყვანდა მოწმები, მაშინ მოპასუხეს ყრილობისაგან ეძლეოდა ნება „ხელზე მოსჯიდებოდა“ იმ თავ-კაცებს, რომელსაც სოფელი დაუნიშნავდა. იმ კაცებს უნდა დაეფიცნათ მოპასუხის მაგივრად, რომ იგი მართალია და არ ჩაიდენდა იმ საქმეს, რომელიც იმასა ჰბრალდებოდა. „უკეთუ“ ხელზე არავინ „მოიჯიდებდა“ და ბრალდებული არ გამოტყდებოდა, მაშინ მიჰმართავდნენ სიმართლის, სინამდვილის გასაგებად „ღვთიურს მსჯავრს“, მდულარეს, ან შანთს. გამოცდა მოხდებოდა იმ წესით, რა წესითაც აქეს ვახტანგს მოხსენებული თავისს კანონებში.

სისხლის აღება ჩვეულებად ჰქონდათ ფშაველებს, როგორც სხვა მთიულებს, მაგრამ შერიგებაც შესაძლო იყო, თუ მკვლელი სახეგწრით მიეიღოდა მოკლულის ნათესავებთან და კაცის «თავ-სისხს» ზღაედა. «სრული სისხლი», ე. ი. თუ კაცი მოკვდებოდა ჭრილობით, იყო დაფსებული 80 ალვა თემთან შერიგებისა. შესარიგებლად ისს უნდა მიეყვანა ხარი და ცხვარი ხატზე, სოფლისათვის შეეწირა ისინი და შეჰხეეწნოდა სოფელსა, დაედგა პირობა, ფიცი — შემდეგისათვის გაფრთხილებულიყო და აღარ ჩაედინა სამარცხვინო საქმე. თითონ დამნაშავე, მოკეეთილი „ჯდეს ამოაგდებდა“ ხალხისა და ხეეის-ბერის თანადასწრებით და იტყოდა: „ესე ამუარდეს (წუთი-სოფლიდამ) ჩემობა, ჩემი თესლ-ჯილაგი, თუ ამას იქით კიდეე რამ დავაშაეთ!“ „ამინ, ამინო!“ დაყოლებდა ხალხი. „ჯდის ამოაგდება“ მდგომარეობს იმაში, რომ მოკეეთილი ამოსთლიდა ხეზე ნაფოტს, ანუ «ჯდეს ამოაგდებდა». «ჯდე» ამონათალს ჰნიშნავს. განსამართლება ასე მოხდებოდა: მოჩიეარს და მოპასუხეს დაიბარებდა ყრილობა, რომელიც მოხდებოდა ან ხატის ეზოში, „ჯარმიდამოში“, ან სხვაგან ამორჩეულს ადგილას, გარეთ. ყრილობის თავმჯდომარე იყო ხეეისბერი. მოჩიეარს უნდა წარედგინა მოწმები და მოპასუხეს ეგრეთვე. თუ მოპასუხეს არა ჰყვანდა მოწმები, მაშინ მოპასუხეს ყრილობისაგან ეძლეოდა ნება „ხელზე მოსჯიდებოდა“ იმ თავ-კაცებს, რომელსაც სოფელი დაუნიშნავდა. იმ კაცებს უნდა დაეფიცნათ მოპასუხის მაგივრად, რომ იგი მართალია და არ ჩაიდენდა იმ საქმეს, რომელიც იმასა ჰბრალდებოდა. „უკეთუ“ ხელზე არავინ „მოიჯიდებდა“ და ბრალდებული არ გამოტყდებოდა, მაშინ მიჰმართავდნენ სიმართლის, სინამდვილის გასაგებად „ღვთიურს მსჯავრს“, მდულარეს, ან შანთს. გამოცდა მოხდებოდა იმ წესით, რა წესითაც აქეს ვახტანგს მოხსენებული თავისს კანონებში.

სისხლის აღება ჩვეულებად ჰქონდათ ფშაველებს, როგორც სხვა მთიულებს, მაგრამ შერიგებაც შესაძლო იყო, თუ მკვლელი სახეგწრით მიეიღოდა მოკლულის ნათესავებთან და კაცის «თავ-სისხს» ზღაედა. «სრული სისხლი», ე. ი. თუ კაცი მოკვდებოდა ჭრილობით, იყო დაფსებული 80

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ფელეტონი

ფშაველების ძველი სამართალი და საოჯახო წესები.

ფშაველების ჩვეულებითი სამართალი არ არის მრავალ-მუხლოვანი და რთული. თვით ცხოვრება ფშაველისა არ იყო რთული, იგი იყო მდაბიო, მარტივი, რის გამოც მარტივი სამართალი უნდა დაბადებულიყო. ფშაველების სამართალს ის ხასიათი აქეს, რომ ყოველ გვარი საქმე ადგილობრივ გაარჩევდა, სოფელს, თემს გარედ არ გასციღდებოდა. განსამართლებაში ყოველის ასაკის მექონე საზოგადოების წეერი იღებდა მონაწილეობას. სასჯელს დამნაშავისათვის მთელი თემი, სოფელი დადგენდა. სასჯელი ორ-ნაირი იყო: 1) ფიზიკური (ჩაქოლვა); 2) ზნეობრივი („მოკეეთა“, საზოგადოებიდამ გაძეეება). ჩაქოლვას გამოიწვეედა ხატისა და თემის მოღალატობა, ქალისა და კაცის სიყვარული, როდესაც ამ სიყვარულის ნაყოფი გამოჩნდებოდა. ამ გვარ დამნაშავეთ ჩაჰქოლავდნენ ხიდის ყურზე, ან «გზის შესაყარში», გზა-ჯვარედინში, რომ ყველა გამველელ-გამოველს ენახა დამნაშაენი. საზ ოგადოება „მოიკეეთდა“ თაეისს წეერს ქურდობისათვის, ხატის წესის დაკლებისათვის, თემის პირის გატეხისათვის, ანუ უპირობისათვის, მაყეედრობისათვის. მოკეეთილს სახლში აღარაეინ შეუშეებდა, აღარაკაეინ იმასთან გაიელიდა. მოუკედებოდა ეინმე, ძველის ჩეეულებისამებრ აღარაეინ მიჰხეადდა, თემი არაფერით აღარ შეეწეოდა, წისქვილისა და სამჭედლოს კარებიც დახშული იყო. მოკეეთილისათვის; ხატში, ყრილობაში აღარ გაატარებდა ხალხი მოკეეთილს.

სოფლისაგან მოკეეთილი ხატისაგანაც მოკეეთილი იყო: ხეეის-ბერი საკლაეს არ დაუკლაედა, სახეეწარს არ „დაუდიდებდა“, იმისთვის წეალობას აღარ გამოსთხოვდა ხატს. მოკეეთილს კიდეც ეძლეოდა საშუალება თემთან შერიგებისა. შესარიგებლად იმას უნდა მიეყვანა ხარი და ცხვარი ხატზე, სოფლისათვის შეეწირა ისინი და შეჰხეეწნოდა სოფელსა, დაედგა პირობა, ფიცი — შემდეგისათვის გაფრთხილებულიყო და აღარ ჩაედინა სამარცხვინო საქმე. თითონ დამნაშავე, მოკეეთილი „ჯდეს ამოაგდებდა“ ხალხისა და ხეეის-ბერის თანადასწრებით და იტყოდა: „ესე ამუარდეს (წუთი-სოფლიდამ) ჩემობა, ჩემი თესლ-ჯილაგი, თუ ამას იქით კიდეე რამ დავაშაეთ!“ „ამინ, ამინო!“ დაყოლებდა ხალხი. „ჯდის ამოაგდება“ მდგომარეობს იმაში, რომ მოკეეთილი ამოსთლიდა ხეზე ნაფოტს, ანუ «ჯდეს ამოაგდებდა». «ჯდე» ამონათალს ჰნიშნავს. განსამართლება ასე მოხდებოდა: მოჩიეარს და მოპასუხეს დაიბარებდა ყრილობა, რომელიც მოხდებოდა ან ხატის ეზოში, „ჯარმიდამოში“, ან სხვაგან ამორჩეულს ადგილას, გარეთ. ყრილობის თავმჯდომარე იყო ხეეისბერი. მოჩიეარს უნდა წარედგინა მოწმები და მოპასუხეს ეგრეთვე. თუ მოპასუხეს არა ჰყვანდა მოწმები, მაშინ მოპასუხეს ყრილობისაგან ეძლეოდა ნება „ხელზე მოსჯიდებოდა“ იმ თავ-კაცებს, რომელსაც სოფელი დაუნიშნავდა. იმ კაცებს უნდა დაეფიცნათ მოპასუხის მაგივრად, რომ იგი მართალია და არ ჩაიდენდა იმ საქმეს, რომელიც იმასა ჰბრალდებოდა. „უკეთუ“ ხელზე არავინ „მოიჯიდებდა“ და ბრალდებული არ გამოტყდებოდა, მაშინ მიჰმართავდნენ სიმართლის, სინამდვილის გასაგებად „ღვთიურს მსჯავრს“, მდულარეს, ან შანთს. გამოცდა მოხდებოდა იმ წესით, რა წესითაც აქეს ვახტანგს მოხსენებული თავისს კანონებში.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

Digitized by Georgian National Corporation

დაუმტკიცებია ოქტომბრის 31-ს. ამის მიხედვით კიეკასიაში ოთხი მისიონერი იქნება: ორი იქ, სადაც მაჰმადიანები სცხოვრობენ, და ორიც იქ, სადაც მწვალებლები არიან. მისიონერებად დანიშნებიან მხნე და ნიჭიერი კაცები, აკადემიური განათლებისანი. თითოს ათასი მანეთი ჯამაგირი ექნება და ოთხასი მანეთიც სამოგზაუროდ. ეს ხარჯი უნდა იკისროს მართლ-მადიდებელ ქრისტიანობის აღმადგენელმა საზოგადოებამ.

*** **გორადგან** გეწერენ, რომ იქ ამ თთვის ათს ქართული წარმოდგენა გაუმართავთ. წარმოუდგენიათ „უნინმაჩინის ქუდი“, გ. ერისთავისა, „ბიძისთან გამოხუმრება“, რ. ერისთავისა, და «დედა და შვილი», ილ. ჭავჭავაძისა. წარმოდგენას საზოგადოდ მხიარულად და ცოცხლად ჩაუვლია, ხოლო ზოგიერთს მოთამაშეს როლი სრულიად არა სცოდნია.

*** **სოფ. ახალ-გორას** სკოლის მასწავლებელი, ბ-ნი სპირიდონ გაბელაშვილი, ჩვენს გაზეთის შემწეობით მაღლობას უძღვნის მამა რაჟდენ გიგაუროს, რომელმაც ახალ-გორის სკოლას შესწირა ათი ცალი თავისის თხზულებისა, რაიც ამას წინად გამოცხადებული იყო „ІВЕРІАШІА“.

*** **მკითხველს** ეხსომება, რომ ქუთაისის სასულიერო სემინარიის მართველობა ნებას აძლევდა მოიჯარადრეს ახალის ეკლესიისთვის ვამოიყენოს ბაგრატის ტაძრის ქვები. ამ არა-კანონიერს განზრახვას ხსენებულის მართველობისას გაზეთებმა ყურადღება ათხოვეს და შესაფერად გაჰკიცხეს მართველობის განზრახვა. ეხლა, როგორც გაზეთი „Новое Обозрѣніе“-ს შეუტყვია ნამდვილის წყაროებიდგან, მისს ყოველად მაღალ უსამღვდელოესობას ეგზარხოსს საქართველოსას პალადის ყურადღება უთხოვებია ამ ამბისათვის, დღეშა მიუწერია ეპისკოპოზ გაბრიელისთვის და დაუვალენია მართველობა, რომ არამც და არამც ხელი არაყინ ახლოს ბაგრატის ტაძრის ნანგრევებსაო. ეგზარხოსს ქუთაისიდგან დაუბარებია სასწავლებლის ზედამხედველი ბ-ნი ტატიშვილი და შესაფერი ლაპარაკი ჰქონია ბ-ნ ზედამხედველთან. გაზეთი

*** 16-ს ნოემბერს ალადაგოვის სახლში, **რომელიც დიღს მრუდე ეუბაზეა**, მღვდლის შვილს არშაკ გნუნის თავის მოკვლა განუზრახავს. ამ აზრით არშაკს რაღაცა ეფერი უსრულია და ტყვია მუცელში მოხვედრია. დაჭრილი სამკურნალოში გუბაზაგნით. გამოძიება სწარმოუა.

*** **იმავე დღეს** სილნაღის მცხოვრების ივანე ეპრიკოვის დუქნიდგან მოუპარავთ სასმელები 150 მანეთისა. ქურდებს ფანდარა გუტუ ხნიათ, რაც ნიკარი დუქნაში არა ყოფილა. დამნაშავენი—თელავის მაქალაქე დარჩო ლეონარსაბოვი, ტფილისისა—ანტონ მეჯიდლოვი, იაგორ ზუბიევი და გიგო ზახუროდგი შეუპყრიათ და ზოგი მოპარული სასმელი უპოვნიათ. გამოძიება სწარმოუა.

დაბა ლ სოფელი

(მოწერილი ამბები)

ქსნის ხეობა, 14 ნოემბერი. დეუშეთის მაზრა სამხედრო ბეგარის საქმეში სამს ნაწილად არის გაყოფილი. პირველი ნაწილი შეიკრიბა წელს ქ. დეუშეთს პირველ ნოემბერს, მეორე სოფ. ახალგორს 10 ნოემბერს და მესამე შეიკრიბა 20 ნოემბერს სოფ. ფასანაურში.

თუმცა დაბეგჩილის განცხადების ძალით მოწვეულნი მამასახლისებიოთურთ უნდა შეკრებილიყვენ 10 ნოემბერს დილით ახალ-გორში, მაგრამ ზოგი სამამასახლისო მეორე დღეს საღამოს ძლიერ გამოცხადდა. მიზეზი ის იყო, რომ სამხედრო კომისიამ წინდაწინვე არ გამოაცხადა, თუ ვინ უნდა მოსულიყო კენჭის ამოსაღებად; არ გამოაცხადა იმ მიზეზით, რომ მამასახლისებმა უნდა იცოდნენ, თუ ვინ არის ჩაწერილი მისდამი რწმუნებულს სამამასახლისოში, რადგანაც გამოსაწვევი სიები თითონ შეადგენესო. მაგრამ საქმე ის არის, რომ მამასახლისებმა გამოსაწვევის სიის ორ-ორი ეგზემპლიარი მარტნიე წარადგინეს, სადაც წესი იყო. კანონით თითო ეგზემპლიარი შესწორებისა და შეთანხმების შემდეგ უკანვე უნდა

ეწონებოდათ მოკლულის ნათესაებს; დამნაშაეს უარის თქმა არ შეეძლო.

ამ ჩვეულებას „ალმანია“, „ყისტა“ ჰქვიან, „ალმანის“ გაღება. „ალმანიად“ ერთი თემი მეორეს მამულსაც წაართმევდა. ეს მაშინ მოხდებოდა, როდესაც ერთს თემს მეორისა სიხსლი დაედებოდა და ემორთებოდა. „ალმანი“-დგან იყო განთაესიუფლებული ზოგი სახელოვანი იარაღი, ისეთი იარაღი, რომელიც ომის, ლაშქრობის დროს პატრონს ასახლებდა. ხეეისბერი დაჰლოცავდა ხმალს, ან თოფს სახელოვანს და შეაჩენებდა, „დაარისხებდა“ იმას, ვინც „ალმანია“-ში წაართმეედა, ანუ «ყისტად მოუდებდა» მის მეკონეს ამ დალოცვილს იარაღს. ამ გვარი იარაღი ბევრი იყო ფშაეში და ერთი დღესაც არის, რომელსაც ბათურის (კაცის სახელია) ხმალი ჰქვიან. უადგილო არ იქნება ცოტა რამ ამ ხმალზე და იმისს პატრონზე ესთქვათ,—ეს თქვათ ის, რასაც ზეპირ-გადმოცემა მოგვითხრობს: ფშაეს შემოჰსეეია ლეკის ჯარი ერთს დროს. ფშაელების

ლაშქარიც მტრის მოსაგერებლად შეეკრილა და დაპასხმია თავს ლეკებს სოფ. ბაჰალში (იერის ხეობაზე). იერის ჭალა ლეკებსა და ფშაველებს ომით გაუელიათ ბაჩალიდამ დაწყებული ეიდრე სოფ არხლამდე. ლეკები დამარცხებულან და გაბნეულან. ომის გათავების შემდეგ ფშაელების მხედრთ ერთმანეთში დაუწყიათ საუბარი იმაზედ, თუ ვინ რამდენი ლეკი მოჰკლა. ბათურის მოკლული ზოგს მეტი უთქვამს, სხვას ნაკლები. მაშინ გმირს ბათურს უთქვამს: მე მოვკალი სწორედ ცხრამეტი ლეკიო; ჩემი დახოცილი ლეკები იმითი იცნობა, რომ „თითო“, ერთის შემოკრულის მეტი არა სჭირს და ყველას გულზედ ჯვარედინად თოფი აქვესო. მართლაც, როდესაც დაუწყიათ ფშაელებს დახოცილის ლეკების თვალ და ძარცეა; ბათურის მოკლული ცხრამეტი აღმოჩენილა. ამიტომ იგი ხმალი განთაესიუფლებულია ალმანიიდგან, დალოცვილია; ბათურის საგვარეულოდამ არავის შეუძლიან იმისი წართმეეა არა რომელისმე მიზეზით. ხეეის

აგრეთვე გეაუწყებს, ეითომ მისს ყოველდ მაღალ უსამღვდელოესობას ეთქვას ტატიშვილისათვის, რომ შესაძლო და სასურველია ბაგრატის ტაძრის განახლება, რისათვისაც საჭირო იქნება ხელის-მოწერის გამართვა რუსეთსა და კიეკასიაშო.

*** **16-ს ნოემბერს** ალადაგოვის სახლში, **რომელიც** დიღს მრუდე ეუბაზეა, მღვდლის შვილს არშაკ გნუნის თავის მოკვლა განუზრახავს. ამ აზრით არშაკს რაღაცა ეფერი უსრულია და ტყვია მუცელში მოხვედრია. დაჭრილი სამკურნალოში გუბაზაგნით. გამოძიება სწარმოუა.

*** **იმავე დღეს** სილნაღის მცხოვრების ივანე ეპრიკოვის დუქნიდგან მოუპარავთ სასმელები 150 მანეთისა. ქურდებს ფანდარა გუტუ ხნიათ, რაც ნიკარი დუქნაში არა ყოფილა. დამნაშავენი—თელავის მაქალაქე დარჩო ლეონარსაბოვი, ტფილისისა—ანტონ მეჯიდლოვი, იაგორ ზუბიევი და გიგო ზახუროდგი შეუპყრიათ და ზოგი მოპარული სასმელი უპოვნიათ. გამოძიება სწარმოუა.

დაბა ლ სოფელი

(მოწერილი ამბები)

ქსნის ხეობა, 14 ნოემბერი. დეუშეთის მაზრა სამხედრო ბეგარის საქმეში სამს ნაწილად არის გაყოფილი. პირველი ნაწილი შეიკრიბა წელს ქ. დეუშეთს პირველ ნოემბერს, მეორე სოფ. ახალგორს 10 ნოემბერს და მესამე შეიკრიბა 20 ნოემბერს სოფ. ფასანაურში.

თუმცა დაბეგჩილის განცხადების ძალით მოწვეულნი მამასახლისებიოთურთ უნდა შეკრებილიყვენ 10 ნოემბერს დილით ახალ-გორში, მაგრამ ზოგი სამამასახლისო მეორე დღეს საღამოს ძლიერ გამოცხადდა. მიზეზი ის იყო, რომ სამხედრო კომისიამ წინდაწინვე არ გამოაცხადა, თუ ვინ უნდა მოსულიყო კენჭის ამოსაღებად; არ გამოაცხადა იმ მიზეზით, რომ მამასახლისებმა უნდა იცოდნენ, თუ ვინ არის ჩაწერილი მისდამი რწმუნებულს სამამასახლისოში, რადგანაც გამოსაწვევი სიები თითონ შეადგენესო. მაგრამ საქმე ის არის, რომ მამასახლისებმა გამოსაწვევის სიის ორ-ორი ეგზემპლიარი მარტნიე წარადგინეს, სადაც წესი იყო. კანონით თითო ეგზემპლიარი შესწორებისა და შეთანხმების შემდეგ უკანვე უნდა

ბერისაგან „თასია დაღერილი“ ნიშნად იმის შეჩენებისა და წყეელისა, ვინც ამ ხმალს ან ეალში, ან ალმანიაში წაართმევს ბათურის გვარეულობას.

სიხლის აღებას გვარეულობის წრეში აღაგი არა ჰქონდა; კაცი, მკვლელი თავისის ნათესაებისა, განთავისუფლებული იყო სიხლის ზღვევიდამ და «ალმანიიდამც». საგვარეულოში სიხლის აღება წესად არ იყო. მამას შეეძლო შეიღი მოეკლა დაუსჯელად, ძმას—ძმა, «თავ-სიხლს» იმათ არაეინ მოსთხოვდა, თემი იმთ პასუხის-გებაში ვერ მისცემდა, მაგრამ ღირსები მათი-კი დამცირებული იყო ხალხის თვალში, ყველანი ზიზღით უცქეროდნენ ამ გვარს მკვლელსა და „ცოდეიანას“ ეძახდნენ. მამა იყო ოჯახის თავი, იმისი ნება ყველა ოჯახის წევრისათვის კანონი იყო. იმისის ბატონობის უღელი ყველას ერთ ნაირად ედვა კისერზე: ეაქს თავისის ნებით შეჰრთავდა ცოლსა, ქალს ვისაც უნდოდა და ეინც თვითონ მოსწონდა, იმას მიათხოვებდა. მამა თავისის პიროვნებით შეიცავდა შვილების ნებას და მათ სურვილს. წინაალმდეგობას ეეტაქალი და ეერც ვაკი ვერ გასწვევნენ, უნდა ძალა-უნებურად დამორჩილებოდენ თავისს მწარე ბედს. შედეგად ამ ძალ-დატანებას ხშირად ის მოსდევდა, რომ ან ქმარი ცოლს, ან ცოლი ქმარს ეაიწუნებდა. დიაკი თუ აშკარად დაიწუნებდა ქმარსა და ამ დაწუნებას უნამუსობით, მოღალატობით დაამორილებდა, მაშინ ქმარი ამისთანა ცოლს დასახჩრიდა, ანუ, როგორც ფშაველი იტყვის, „გაახაიბრებდა“—მოსჭრიდა ცხვირს, ან ხელს, მოაკლებდა დედაკაცს კაცის თვალ-გულის მისასვლელს თვისებას—სილამაზეს, ამითი, თითქო, უსპობდა საშუალებას უნამუსობისას, გარყვნილობისასა და განშორებდა. უკეთუ დიაკი სწუნობდა ქმარს, ჰსურდა განშორებოდა მას და არ-კი უნამუსობდა, მაშინ იგი ამ ღონეს იღონებდა: დაიწყებდა განგებ სნეულებას, ავადობას, ამბობდა ხატი „მაწმინდებს“-ო, ეითომც ხატი მეცხადება და მიშლის ფიზიოლოგიურს

საზოგადოდ წელს სამხედრო კომისია ღირსეულად იქცეოდა, არაფერი დამალული არ იყო, ყველასათვის კარი ღია ჰქონდათ და სიტყვიერს საჩიეარს დიდს ყურადღებას აქცეედნენ; როცა კენჭს ყრა დასრულდა, სადილი გამართეს და ამ საღილზე თ. ნ. დ. ერისთავმა შესაფერი სიტყვა წარმოსთქვა.

ძმუისელი

სახელოვანელო

(ყველ-ასაღები—წყალ-წასაღები ამბები)

ჩვენ ი ტფილისი, ის ტფილისი, რომელშიაც ოდესღაც მანდილოსანი ჩადრში მობურული თუ დაეანახვებოდა ადამიანს ქუჩაზედ, თორემ პირ-ღიას, ლეჩაქ-გაფარფარებულს, როგორც ეაიესს ქმარ-შეილში იყო ხოლმე, ეერსად ჰნახავდით,—და რომელსაც ამიტომ ზოგიერთი ახალად გადმოსახლებულნი გაუნათლებელნ, უეიტს, სპარსულს, აზიურს, გაუეროპიელებელს, ნახეერად ნადირს ქალაქს ეძახდნენ, აი, ეს ტფილისი, ამ ოცს, ოც-და ხუთს წელიწადშიაც-კი ძალიან წინ წაეიდა, ისე წინ, რომ ჩადრი სახსენებლადაც აღარსად არის. თუ ზოგიერთს ბებრუკუნას კიდეე ახია, იმიტომ-კი არა, რომ ძველს ჩეეულებას მისდეედეს, არამედ იმიტომ-რომ სახსარი არა აქეს სხვა ჩაიცვას რამე.

სად არის ამ გაეროპიელების ნიშანები, მკითხავთ და პასუხს არ დაგიგეანებთ. შეადარეთ ტფილისი ამ ოცის წლის წინანდელი და დღეანდელი, შეადარეთ არა გარეგნად, არა ხუროთ-მოძღერების მხრივ, არამედ განიხილეთ მოქმედება და ზნე-ჩვეულება იმ ორ-ფეხა სულიერებისა, რომელნიც მაშინაც ორ-ფეხანი იყენენ, ორ-თვალანი და ეხლაც; მაშინაც ეაჭრობდნენ, ქეიფობდნენ, დარბაზ-მეჯლისობდნენ, ჩხუბობდნენ, „დანესებს“ არდგენდნენ, ჭორაწყლიდნობდნენ ადამიანთა გასამრავლებლად და გაჰკონდათ და გამოჰქონდათ ნიადაგი, მიწა, ეს ჩვენი ყოველად ნაყოფიერი დედა.

აი, სწორედ აქ არის, ზოგიერთების აზრით, ეითომ-და გაეროპიელება. თუმცა ადამიანშეილს მას შემდეგ ანატომიურად არც ერთს სახ-

*) „ჭრაკარიმ!, სატანა!“ **რაც ლოცვა, რომელსაც სომხები დიდ-პარხვაში ამბობენ ზურგის მობრუნებით** მაცდურის ეკლესიიდგან განსადგენელად.

ჩხირ-კედელაობას, კაკთან წოლასაო. ქმარი ამ ნაირს ცოლს ნებას მისცემდა, საცა ჰსურდა, იქ ეცხოვრა, მხოლოდ არ შეეძლო სხვა ქმარი მოეძებნა, სხვას გადაჰყოლოდა. ამ ჩვეულებას ჰქვიან „კეეთილში ჩასმა“. „კეეთილიანობა“ ფშაურს ლექსებშიაც ალის მოხსენებული. აი თუნდ ეს ლექსი, სადაც ქალი ეუბნება გმირს თორღეას:

მოგიგიდოდი ტოდვდა,
არ ვიეო კეეთილიანი,
თაეს-კი ნურას მაწონებ,
მამა მეცა მეკე სმდიანი:
ერთის ნასრდოეთ სიმს მაკვლაეს,
შინ მოკა სასეკლიანი და სხე.

ჯვარის ამოყრა, ასე თუ ისე, ფშაველს ეალად ედვა კისერზე*). ქალი ბეერსა ჰკარგავდა, როდესაც უსიამოვნო ქმრისაგან განშორებას მოინდომებდა, ქმარი იმდენს არა. ქმარი, თუ დაიწუნებდა ცოლს, არა უნამუსობით, არამედ რომელისამე სხვა

*) „ჯვარის ვერ ამოვიეეეთ, რაკა შენ სიცოცხლე არის“... **შეხვდებით ფშაურს ლექსებში.**

შემდეგ, ეკკლესიიდგან გამოსელისას, მიდის არტილერიის ბალკაში, ზენებით დაცემულს ქალთანა ქვიფობს. ერთს სმასა და ჭრიამულშია, მიკიტნის მელქუმოვის ნისია ედება 3 მან. 40 კაპ. და ბარათს აძლევს ეალისას, რომელზედაც სხვის სახელსა და გვარს აწერს. მერე და რომელი სატანა სჯობია თითონ აზიზიანკს!! ისევ ის არა სჯობდა, რომ „ჰრაჟარიმ, აზიზიანკ!“ ეთქვა სხვა ლოცვების წაკითხვას?!

წარმომიდგენია მრეველის აღშფოთება, იმ მრეველისა, რომელსაც ბ-ნი აზიზიანცი ჰმოძღვრებდა, ჯვარსა სწერდა, სახლს უკურთხებდა, შვილებს უნათლავდა, აღსარებას ათქმევინებდა, აზიარებდა, დარიგებასა და რჩევას აძლევდა, რომელსაც სულიერი მკურნალი იყო ის, ეინც ყალბის ქაღალდების შედგენას მისდევდა თავგადადებული, ერთს ატყუებდა, მეორეს ფულსა სტყუებდა და ამ გვარის საქციელით წმინდა ეკკლესიასა შეურაცხყოფდა...

კმარა! აღარ განეგრძობთ, აღარ დაეუხატავთ მკითხველებს ელიტერგელიანცსა და შანშიეს, რომელთა საქმე სასამართლოში დღეზე უსინათლესად გამოიჩკეა და რომელთაც მართლ-მსაჯულებამ იქ განუწესა ამირეიდგან ცხოვრება, სადაც и Макаръ телятъ не гоняетъ.

ჩვენი წერილი აზიზიანცისთანა ანაფორის შეურაცხყოფელ „ტერტერების ყბად ასაღებად-კი არ არის დაწერილი, ამ კაცს თითონ მართლ-მსაჯულებამეე წაუკითხა „ჰრაჟარიმ, სატანა!“, არამედ იმის აღსანიშნავად, რომ ევროპის განათლებამ ჩვენში უმეტესობას ქოჩორზედ გადაურბინა და რომ „მრავალ არიან წეველ, ხოლო მცირედნი რჩეულ“. დიაღ, ჩვენში გაევროპიელების ნიშან-წყალი ცხადდა სჩანს გაიძვერაობასა, ხალხის ყ�ფა-ძარცვასა და სხვა ამ გვარ ადამიანის გამტკაცებელ ხრიკებში. მხოლოდ ამ გარეგანის მხრივ იცვალა ჩვენმა ცხოვრებამ იერი და ფერი, ჩოხის ადგილი ფრაკმა დიპნია, ქულაჯოსა—სერთუკმა და შედეგად ამ ცრუგაევროპიელებს მოჰყვა მარტო ოდენ ჩვენის თერძების ზარალი და სხვა არაფერი. ამ გვარს გაევროპიელებას, მე და ჩემმა ღმერთმა, ისევ ძველი, ზოგიერთთაგან განკიცხული, ეითომ-და გაუნათლებლობა, სპარსულ-ანიზიერობა და ნახევრად ნადირობა გვერჩიენა!..

ორ-ანი

◆◆

წერილი ბ-ნის ნ. ურბნელის მიმართ.

მოწყალეო ხელმწიფეე! „ივერიის“ მე-228 ნომერში მეორედ გამაბეღნიერეთ და მომაპაერით თქვენი ყურადღება და ორჯელეე-კი უსაბუთოდ გამიწყრეთით. ჩემა რეფერატს „მოხეევთა შესახებ“ ამ ორის წლის წინად უდაეენით „ივერიაში“ ორი წერილი. პირველმა დამწამა, ეითომც მე მეთქვას ეთნოგრაფიულს საზოგადოებაში, რომ ხეევ-ბერს იურიდიული კომპეტენცია არცა ჰქონია და არცა აქეს. მეორე წერილის ავტორმა ეარ-ჰყო ეს ცილის წამება. თქვენ ინებეთ და დაივიწყეთ უკანასკნელი წერილი და, როცა შემოეხეევ მოგეცათ, ბ-ნი დ. ფურცელაძე და მე ერთს ტაფაში მოგვაქციეთ და ორთავეს შეგვწამეთ ეარყოფა ხეევს ბერის იურიდიული კომპეტენციისა. მაშინ ამაზედ თავი არ შეგაწყინეთ.

გავიდა თითქმის ორი წელიწადი და კიდეე უსაბუთოდ გამოვიწვევ თქვენი საყვედური. თქვენს წერილში („ზეზეკი და ბახტრიონის ციხე“) სწუხართ, რომ „ვიდაც პირიქითელს თუშს კოლა ზურაბაშვილს“ დაეენდე და ჩაეწერე იმის ნაამბობი ბახტრიონის ციხის შესახებ. თქვენი საყვედური საწყალს კოლა ზურაბაშვილსაც მოხედა! „ვიღაც პირიქითელი თუშს“... დაუჯერაო. ეითომ მწერლობაში და სამსახურში გამოჩენილი რომ არ იყოს, აღარა დაეჯერება-რა?! ან რად არის კოლა ზურაბაშვილის ნაამბები ტყუილი? თითონ-კი არ მოგიგონა ბახტრიონის ციხის ამბაეი, მან გადმომცა ის, რაც დაჰხსომებია ერს ამ ისტორიულის ნაწყვეტის შესახებ. მითითებთ ფშაურს ლეკსებზედ, რომ ამეცილებინა „შეცდომა“. შეცდომაა, რომ თუშეთში გაგონილი ამბაეი ჩაეწერეთ დამოუკიდებლივ იმ ამბისაგან, რომელიც დარჩენილა ფშაველთში? შეცდომაა, რომ ჩაეწერე „სწორედ“ ისე, როგორც მიამბეს? ეფიქრობ, რომ ზეპირ-გარდმონაცემი უნდა ჩაიწეროს სწორედ ისე, როგორც ხალხს ახსოეს შეურყეველად ეარიანტების გაფლენთ ერთისა და იმავე ამბის შესახებ. საერო გარდმოცემაში ჩვენთვის ერთ ნაირად ძვირფასია „ზღაპარიც“ და მართალიც; როცა მოეა იმის გარჩეის დრო, მაშინ მცოდნე კაცი გაარჩეეს ზღაპარსა და მართალს და ზღაპარს უპოვნის თავისს საბუთსა და მიზეზს. ამიტომ არ არის გასაკიცხი, რომ ჩაეწერეთ ალეანის სახელის დასაბამი (ალისაგან) ისე, როგორც თუშში ამბობს; არ არის გასაკიცხი, რომ ალეანის საერთო მამულად დაწესება დასახეს ბახტრიონის ალების შედეგად; გასაკიცხი არ არის, რომ, თუშის აზრით, მონადირეების გაუპატიურება გახდა მიზეზად თათართან ომისა. ამასაა აქეს თავის ზნეობითი მნიშვნელობა და იმისი მოუხსენებლობა ჩემმიერ ჩაწერილს ამბავში უსამართლობა იქნებოდა.

ეცდილობდით „ერთის კალმის მოსმით“ არ დაგეეკარებინა თქვენსაეით ალბანია ალეანისთეის. რომაელების ალბანია, სომხების ადოგანი, ქართლის ცხოვრების შირვანი ანუ მოკავკაზი უფრის ეხლანდელს ნუხის, შამახის, ყუბის მაზრებს; გეოგრაფიული მდებარეობა ალეანისა მეტად შორს არის ამ აზრებზედ, რომ ალეანი ალბანიასთან არ დაგვენთავეკვანებინა. თუნდ სცდებოდეს კიდეე თუში, რომ ალეანმა თავისი სახელი ალისაგან მიიღო, მაინც ეს აზრი არ უნდა იყოს უკეგდებული. თუ მეცნიერების წარმომადგენელი პროფესორი მოსკოეის უნიეერსიტეტისა „Этруски“ სახელს ხსნიდა „Это русскій“-იდგან (ეს ამბაეი ახლაც კარგად ახსოეთ იმის მსმენელებს), გასაკვირეელი არ არის, რომ თუშმა ალეანი „ალის“ სახელს დაუკავშიროს. როგორც Этруски-ს ფესვში „Это русскій“-ს არ ეეძებთ, აგრეთვე ალეანის ალის სახელიდან წარმოდგომა სარწმუნოდ მისაღები არ არის. გასაკვირეელია, თქვენ საიდგან მიმიხედთ, რომ მეჯერა თავიდგან ბოლომდე ნაამბობი კოლა ზურაბაშვილისა?! გულთამხილველობას თუ ირეგმბთ, თორემ ჩემს წერილში იმის ნიშნის ეერ იპოვნით. მაგრამ, თქვენი არ იყვე!, კმარა.

გავათავებ თქვენის სიტყვებით ჩემს წერილს: ...‹სახალხო პოეზიისა და სიტყვიერების შესწავლელ სერიოზულადა და გულ-დადებით უნდა მოეკიდნეთ». ეფიქრობ, რომ გულ-დადება ზეპირ-გარდმონაცემის შესწავლელაში დაფასდება საერო გარდმონაცემის ტექსტის დაცვით. ამიტომ საჭიროა ჩაიწეროს „სწორედ“ ისე, როგორც ხალხს ახსოეს, აუცილებლად სხვა ეარიანტებთან, გამოუკლებლად მართლისა და ზღაპრისა.

ა. ხახანაშვილი

12 ნოემბერი

◆◆

ᲭᲝᲠᲘ

ანუ

„ᲮᲛᲐ ᲓᲯᲒᲝᲡᲘᲡ ᲓᲐ ᲮᲛᲐ ᲔᲠᲘᲡᲐ“.

ეინ მოიფიქრებდა, რომ ჭორიც სალაპარაკო და ხაძიებელ საგნად გახდებოდა. ეინ იფიქრებდა, რომ ჭორიკანაობას, რომელსაც საძაგელს სენს ეძახიან, რომელსაც ადამიანის მდაბალსა და ქვენა თვისებად სთვლიან, ოდესმე ბედი გაუღიმებდა, მეცნიერნი ყურადღებას მიაქცევდნენ, პოეტები ქებითა და დიდებით შეამკობდნენ. ახლა-კი ჭორსა და მითქმა-მოთქმას გზა მიეცა, დარი დაუდგა. მეცნიერებამ გამოაცხადა, რომ ჭორი, ჭორიკანაობა ისეთიეე დარაჯია საზოგადოების ზნეობისა, როგორც ნამუსი, სინიდისი, როგორც სახელმწიფოში დაწესებული სამართალი, სასამართლო და პოლიციაო. პოეტები კიდეე ჭორს, მითქმა-მოთქმას, ბოროტს ენებს აქებენ და ამბობენ, რო ეგ არის „ხმა ღვთისა და ხმა ერისაო“ და ეინც მაგ ხმას ყურს არ უგდებს, სასჯელს, უბედურებას ეერ გადაურჩებაო.

იქნება იკითხოთ, ეინ, რომელმა მეცნიერმა მოიცალა ასეთის ღრმა და ფილოსოფიურის საგნის ძიებისა და ჩხრეკისათეისაო. ან რომელმა პოეტმა, რომელმა მეჩანგურემ შეამკო ის ყველაან ყბად-აღებული, გაკიცხული თვისება ადამიანისა, რომელსაც ჭორსა და ჭორიკანაობას ეძახიანო. მოგახსენებთ. მეცნიერია გერმანელებისა იერინგი, დიდი იურისტი, დიდი მცოდნე სახელმწიფო საქმეებისა, დიდი ფილოსოფოსი და ბრძენი, რომელსაც ღღენი თვისნი მხოლოდ საფილოსოფიო და საზნეობო საგნების ძიებაში დაულეეია. პოეტია კიდეე დრამების მწერალი ისპანელი, ეჩეგარაი, ახლად ამობრწყინებული მზე და მნათობი ეეროპისა.

ეს ორიეე კაცი, ერთი მეცნიერი და მეორე პოეტი და დრამატურგი, ერთსა და ამავეს ჰქადაგობენ ჭორისა და ჭორიკანაობის შესახებ. ორიეენი, ერთი სამეცნიერო ენითა, ხოლო მეორე—ცხოვრების სურათებითა და პოეტური შემოქმედობით გვამცნეენ, რომ ჭორი, მითქმა-მოთქმა, ბოროტის ენის ტრიალი დიდი დარაჯია და მკეელი ზნეობისაო, დიდი ღვთის-წყალობაა საზოგადოებისათვისაო. ‹ხმა ერისა, საზოგადოებისაო, —ამბობს მეცნიერი,—ანუ ეს ის, რასაც ზოგიერთნი ჭორს ეძახიან, ისეთისაეე ყურადღების ღირსია, როგორც ნამუსი, სინიდისი, იმიტომ-რომ ყოველივე გარეგანი ჩვეულება მტკიცე საფუძეელია ზნეობისათვის და, ეინც ბოროტს ენებს მასხარად იგდებს და არღეეეს კეთილს ჩვეულებას, იმას ეითომც პირეელი ნაბიჯი გადაუდგამს ზნეობის კანონების დარღვეევაშიო.».

მეცნიერის აზრით, კანონსა და სჯულს არ შეუძლიან გასწედეს მთელს ცხოვრებას. რამდენი ისეთი საქციელია ცხოვრებაში, რომ კანონი ეერ დასჯის იმისთვის ადამიანს. კანონი და სჯული სდგენენ მხოლოდ ბოროტს, მაგნებელს მოქმედებას. ამიტომ საჭიროა კანონსა და სჯულს მიეშველოს რამე სხვა ძალა�ა. აი ასეთი ძალაა ზნეობა, ნამუსი, სინიდისი. იქ, საცა კანონი და სჯული მდუმარებს, იქ ისმის ხმა სინიდისისა, შეურაცყოფილის ზნეობისა. კანონი ზნეობისა, რომელიც ასეთს შემოხეევაში გამოდის და ეშველება სახელმწიფო კანონს, და აგრეთვე ხმა ერისა, საზოგადოებისა და იმისი განაჩენი ხშირად უფრო საშინელია და შეუბრალებელი, ეიდრე თვით სასამართლოს განაჩენი.

ამას გარდა ბევრია კიდეე ისეთი წერილმანი საქციელი, რომლისათვისაც არც კანონი დასჯის კაცს და რომელსაც არც ზნეობა აღუკრძალავს, მაგრამ დაუსჯელად-კი ეერავინ ეერ ჩაიდენს იმ საქციელს. აი აქ აღმაღლებს ხოლმე საზოგადოება და ერი თავისს ხმას; აქ გაჩნდება ხოლმე ჩვეულება და წესი ზრდილობისა. საზოგადოებას ეშველებიან მრავალნი ჯაშუშნი, რომელნიც გაფაციცებით აღეეენენ თვალ-ყურს თითოეულის მოქმედებას და, შენი შნაეენ თუ არა, საძრახისსა, დაამეცნებენ ამბავს: „ენა-კაკალაობითი“, „მოყურიადღბით“ ერთი მეორეს გადაემტერებოდა და სისხლი დაიქცეოდა, მაშინ ამ ლაქლაქას უნდა გადაეხადა დაზარალებულის ნათესაეების სასარგებლოდ ხუთი ძროხა „სანენო“. ეინც ეეღურს ფუტკარს იპოვნის ტყეში, ხეს, რომელშიაც ფუტკარი არის, ნიშანს დადებს, მერე თუნდა სხვამ იპოვნოს ეგეეე ფუტკარი, ნაწილს ეერ მოითხოვს იგი და ეერც დაისაკუთრებს, ფუტკარი „მობმელაეს“ ეკუთვნის. ნადირს ეინც მოჰკლავს, ამხანაგებს მეტი ნაწილს ეერავინ მოითხოვს. როგორც მომკლავი, ისე იმისი ამხანაგები ლეშსა და ტყავს სწორ-სწორად გაანაწილებენ, მხოლოდ მომკლავი იღებს ტყავედამ ცოტა რამ მეტს, რომელსაც „საისრე“ ჰქვიან. ნანადირევში სრულიად უცხო კაცსაც შეუძლიან „წილი ჩაიდვას“, მოითხოვოს ნაწილი. ეს მაშინ შეუძლიან, თუ მანამ მონადირე ფეხებს ჩამოატყაეებს ნადირისას, მანამდე მიეიდა, მიასწრო.

გაგრ.-ფშაველ

მიზეზის გამო, უნდა მიეცა ცოლისათვის ხუთი ძროხა „სამწუხარო“. უკეთუ ქალი უფიდ დაქერეფდობდა, მაშინ იმისი გათხოვება, მეორის ქმრის შერთვა შესაწყნარებელი იყო, ხოლო შვილიანის მეორედ ქმრის შერთვას საძრახისი მოსდეედა. პირველს შემთხვევაში ქალი მაინც და მაინც სამი წელი „ქმრეულთასს“, ქმრის ოჯახში უნდა დარჩეს, რომ ქმარს წირვა გადაუხადოს, „რიგი დაუყენოს“ და შაეები გაიხადოს. შემდეგ იგი ბრუნდება მშობლებთან, ანუ, როგორც ფშაველი იტყვის, „მამისახში“, თუ მშობლები არა ჰყავს,—ახლო ნათესაეებთან. ქერიის მეორედ გათხოვება დედ-მამის ეალი აღარ არის. ქერიეს ქალს პირეელის ქმრის ნათესაეები, ძმები, ან ბიძაშვილები ჰპატრონობენ და მის მეორე ქმარს მტრად აეკიდებოდნენ. შესარიგებლად ამას თაეის ცოლის მაზლებისთვის, ან დედამთილ-მამამთილისათვის უნდა მიეცა ხუთი ძროხა, რომელსაც „საქერიეო“ ჰქვიან. პირეელად გათხოვება ქალისა, როგორც ყველგან არის ჩვეულებად, ხუთი ოჯახის ეალია. ქალს ეძლეეა მცირე მზითეეი: ერთი ტაეი, ნაბადი, ფარდაეი, ერთი ხელი ტანისამოსი და ყველა ის, რაც ქალს საკუთარის შრომით მოუპოვებია, საოჯახო საქმის გარეგითად, ანუ „სათაენო“. სათაენოს შეიძენდა ქალი ხელ-საქმობით; სათაენოდ, სრულ-საკუთრებად შეიძენება იმას ჰყვანდეს ცხეარიცა და ძროხაც, მამისაგან, ან დედისაგან ნაჩუქარი. ნაშენი ცხერისა და ძროხისაც ქალსავე ეკუთვნოდა... როდესაც ოჯახის წევრნი დაპირებენ გაყრას, მაშინ ერთი მეორეს ეტყვის: „კაცები დაესხათო“. ეს კაცები ოჯახის წევრთა სურეელითი ამორჩეული კაცებია. შუა-კაცები ოჯახის ქონებას ამ რიგად ანაწილებენ: მშობლებს მიეცემა სრულის წილის გარდა 10 ძროხა „სამარხად“. უფროს ძმასს მიეცემა „საუფროსო“ ერთი თუმანი. თუ რომელიმე ძმა დასაქორწილებელია, იმას ეძლეეა სრულის წილის გარდა ხუთი ძროხა „საქორწილო“ დასაქორწილებლად. ქალი თუ არ გათხოვდებოდა და მამის სახლში მოინდომებდა დარჩომას, ეძლეოდა საკუთრებად დედის სათაენო. ფშაეში ძველად დიდი ოჯახები იყო, დღეს იმ ოჯახების მსგავსები აღარ მოიპოვება. დიდს ოჯახში დედაკაციც ბევრი იყო. ამ დედაკაცების სიმრავლემ დაბადა „დისახლისობა“. დისახლისის (დედა სახლისა) მოვალეობა იყო: სახლის დაგვა, დაწმენდა, პურის დაფქვა, სასმელ-საჭმლის მომზადება და სხვ. დისახლისი ერთის წლის ეადითა დგება. კაცი როდესაც უმემკვიდრეოდ კვდება, იმისი ქონება მამაკაცებს, მის თუნდ შორეულს ნათესაეებს ეკუთნის; მემკვიდრეობა მამაკაცზე მოსდეეს.

თუმცა დედაკაცი დაჩაგრული იყო, მაგრამ ზოგ-ზოგის საგეარეულოს ქალებს საპატიო ადგილი სჭერითათ. ზეპირ-გარდმოცემა მოგვითხრობს, რომ ლაშარს „საბეჭო“ სკამზე ორი თაოსნა მჯდარა გოდერძაულების გვარის ქალი. „საბეჭო“ სკამი თავ-ხეევსბერს ეკუთვნოდა. თავი ხეევსბრობა გოდერძაულების საგეარეულოდამ გამოდიოდა... ბეჭობა, რომელიც ხეევ-ბოდა ლაშარს, ეხებოდა თორმეტსაეე თემს ფშაეისას. ამიტომ ეს ბეჭობა მოხდებოდა მაშინ, როდესაც გასაბჭობი, გასარჩეელი საქმე თორმეტსაეე თემს, მთელს ფშაეის-ხეევს შეეხებოდა. სათემო საქმეები თემის ხატში გაირჩეოდა, კრება-ყრილობაც იქ მოხდებოდა; ფიცი, რომელიც იქნებოდა გამოწეეული თემის წრეში ჩასაფლის საქმის გამო, მოხდებოდა ხატშეიე. ხეევს ბერი თემისა აეიკიდა მოწმეებს, რომ იმათ მართალი ეჩვენებინათ. ფიცი ხატში ამ რიგად მოხდებოდა: ხეევს-ბერი აავსებდა თასს ლუდით, ან არაყით და ან ღვინით; ცალს ხელში ეჭირა სასმელით სავსე თასი, მეორე ხელით—ანთებული სანთელი და იტყოდა: „ეინაც მართალი დამალოს და არა თქვას, გაუწყრეს ეგ ჩვენის ბატონის მადლი და დაეალათი და ეგ თასიეთ დაიღვაროს იმისი ოჯახი (დაიქცეედა თასს); ეგ სანთეელიეთ გაქრეს იმისი სახსენებელი დედამიწის ზურგზეითა“ (გაანქრობდა სანთელს). თუ ერთი რომელიმე წეერი ენა-ტანიობით, ანუ, როგორც ფშაველი ამბობს: „ენა-კაკალაობითი“, „მოყურიადღბით“ ერთი მეორეს გადაემტერებოდა და სისხლი დაიქცეოდა, მაშინ ამ ლაქლაქას უნდა გადაეხადა დაზარალებულის ნათესაეების სასარგებლოდ ხუთი ძროხა „სანენო“. ეინც ეეღურს ფუტკარს იპოვნის ტყეში, ხეს, რომელშიაც ფუტკარი არის, ნიშანს დადებს, მერე თუნდა სხვამ იპოვნოს ეგეეე ფუტკარი, ნაწილს ეერ მოითხოვს იგი და ეერც დაისაკუთრებს, ფუტკარი „მობმელაეს“ ეკუთვნის. ნადირს ეინც მოჰკლავს, ამხანაგებს მეტი ნაწილს ეერავინ მოითხოვს. როგორც მომკლავი, ისე იმისი ამხანაგები ლეშსა და ტყავს სწორ-სწორად გაანაწილებენ, მხოლოდ მომკლავი იღებს ტყავედამ ცოტა რამ მეტს, რომელსაც „საისრე“ ჰქვიან. ნანადირევში სრულიად უცხო კაცსაც შეუძლიან „წილი ჩაიდვას“, მოითხოვოს ნაწილი. ეს მაშინ შეუძლიან, თუ მანამ მონადირე ფეხებს ჩამოატყაეებს ნადირისას, მანამდე მიეიდა, მიასწრო.

გაგრ.-ფშაველ

ტრიალებენ ბოროტს ენებს. მაშინვე გაჩნდება პორი, იწყებენ მითქმა-მოთქმასა და ენის სარსალს. ბედი იმისი კიდეე, ენაც დროზე მიაქცევს ყურადღებას ამ ენის ფხანასა და ქაქილს და გაფრთხილდება.

ბოროტ ენები, რასაკვირველია, უფრო მშვენიერთა სქესს სდევნიან, რადგანაც იმისი წარმომადგენელნი უფრო ხშირად ეძლევიან ხოლმე ბოტაკებას. ამას იმიტომ სჩადიან ბოროტ ენები, რომ სახელი და ნაშესი დედაკაცისა ისეთი უსაპირფარეში ბურჯია საზოგადოების წეს-წყობილებისა, რომ ამ შემთხვევაში საჭიროა დიდი სიფრთხილე, რათა სულ მცირე ნაპერწკალმა დიდი ცეცხლი არ გააჩინოს.

ცხადია, რომ ყველა უნდა ერიდებოდეს საზოგადოებაში მიღებულის წესისა და რიგის დარღვევას, ისინიც, ვინც გაფრთხილებულნი არიან, ისინიც, ვინც გაფრთხილებელია. ასეა პოლიციის წესების შესახებაც. ყველა ექვემდებარება ამ წესებს, გაფრთხილებულნიც და გაუფრთხილებელნიც. ვისაც დიდი ზნეობრივი ძალა აქვს და ცდუნებისა არ ეშინიან, ისაც-კი ნება არ უნდა ჰქონდეს განთავისუფლოს თავი საზოგადოებაში მიღებულის წესისა და რიგის აღსრულებისაგან. ასეთი ნება რომ ერთმა დაიჩემოს, მაშინ მეორე და მესამეც დაიჩემებს, რადგან ყველა ამასა ჰფიქრობს თავისს თავზე, რომ მე კარი ვარო. ხოლო ჩვენ ვიცით, რომ ყველა ადამიანშია დამუდებული მაცდურების ეშმაკი, დიდი, თუ პატარა, და ეი ამ ეშმაკისაგან გვიფარავს სწორედ საზოგადოებაში დაწესებულის რიგიანობისა და ზრდილობის წესთა დაურღვეველობა. ვისაც არ უნდა დიფაროს თავი ამ ეშმაკისაგან, ვინც ყურს არ უგდებს „ბოროტის ენის“ გაფრთხილებას, ვისაც თავი უცოდველად მიაჩნია და ფეხ-ქვეშ ჰლახავს ამ რიგიანობასა და ზრდილობას, ისმენე დაარღვევს თვით ზნეობის კანონსაც და ეს დარღვევა იფადაც არ დაუჯდება. საზოგადოება ისე არაფის არა სჯის, როგორც იმათ, ვინც იმისს ხმას არ ემორჩილება, ვინც იმისს წესს მაზარად იგდებს.

ამას ამბობს გერმანელი მეცნიერი და იურისტი იერინგი. ხოლო რასაც ამბობს ამავე საგნის შესახებ პოეტი და დრამატურგი ისპანიელებისა ენეგარაი, ამას შემდეგ მოვახსენებთ მკითხველებს.

წვრილი ამბები

„Statistische Korrespondenz“-ში ამას წინად დაბეჭდილი იყო საყურადღებო ცნობები საფრანკეთისა და გერმანიის სატახტო ქალაქთა ბიუჯეტის შესახებ. ამ შედარების დროს არ უნდა დაგიეწყოთ, რომ პარიეში თითქმის ორჯელ უფრო მეტია მცხოვრებთა რაცხეი ბერლინისასზედ: 1886 წ. პარიეში იყო 2.345,000 მცხოვრები, ხოლო ბერლინში—1.300,000. მაინც და მაინც ამ ორ შუკელებელთა ქალაქთა ქვეყნის ძარზედ ბიუჯეტში დიდი განსხვავება არ ეჩენება, თუნდა არც ის დავიეიწყოთ, რომ ბერლინი ერთი-ორად ნაკლები და მცირეა პარიეზედ. პარიეს შემოსავალი აქვს 121.769,956 მან. 40 კაპ., ხოლო ბერლინს 30.400,000 მან., ანუ რომ პარიეს ყოველ წელს ოთხჯერ მეტი შემოსავალი აქვს ბერლინზე. ნასესრამდე ამ ფულისა პარიეს კერძო გარდასახადისაკენ შემოსდის. საფრანკეთში ამ ბოლოს დროს განსაკუთრებით წინააღმდეგნი არიან ამ კერძო გარდასახადისა, მაგრამ ძნელად საფიქრეელია, რომ ამ წინააღმდეგობამ სრულიად მოასპობინოს ახლო ხანებში პარიეს ეს შემოსავლისა ხარეი. პირდაპირი გარდასახადი და ძალდებეზე დაწესებული ქალაქში პარიეს აძლევს 13.200,000 მან., გაზის საზოგადოება ანდის 7.600,000 მან., წყლის გამეკანი მიალი—4.800.000 მან., პარიეის ბაზრები—3.200,000 მან., ტრესის მატარებელი და ეტლები—2.400,000 მან. და, დასასრულ, სასეელმწიფო საეასიდან ეძლევა მოლიტიას 2.800,000 მან.

— ეანდგან დეეეშით ეიწყებიან, რომ სამშეადობო ცნობები, დაბეჭდილნი გერმანულს გაზეთებში, ოავად ბისმარკის ჯანმოეობაზე, სამარიოლეს მოგეეეეეთ ალაო. ეი ერთის კანცლერის მახლობელთაგანს რა ეიოქამს: ძაღლეებს ტკბეეალი საშინლად აწუხებდა თავადს, ისე აწუხებდა, რომ იძულებული ალი ალიგისად წოდალიეო. ბისმარკი სრულიად ძმეადი არ არის ავადმყოფობის დროს; სმა-ძალდა ჭეეერის ხოლმე ტკბეეალისაგან და ეაეკეეებს ეეეეეარებს, რომელმაც ეეერფერით უშეეალ და სტკბეალი ეერ შეეიმეუბეეს. ძართალაცა-და ეემიმს ტეეინანეარს აქამდე ეერა ეეშეალ რა. ძალიერი აკეეეალებს შეარეა ბისმარკისა და თანდასთან ეეალ და ეეალ მადის. თავად ბისმარკს ალარ შეეეძალან ეეალაკინდეარად რამდენისაც სასთალ კანცლეალობაში იმეეშალ დაეეკეეეალეა; მეხსიერება ეეფრო და ეეფრო ეესუსტდება. ბეერი ალთხეალ ჭალდის და ქანეს ეეეეეტეს. ამას ეარდა სჩიეის, რომ მადა დაკეარგა და ჩაბეალა ეეეა ალიარ მინდეალა. ამისდა მიეეხალეად ბისმარკი საფრთხილიან არ ეეალდა თავისა ეალ ისმენეალეეთ, ჭეარბობს საეეედალის მოახლოეეეას და ამბობს კიდეც ხოლმე ხშირად, რომ დადხანს არ ეიტაგრეალებო. მაკალეთეეარ, ამს წინად ერთს მახლობელთაგანს ეთხრა თეერეს: „Es geht zu Ende“ (ბოლო, დასასრული ახლოეედებაო). მაინეა და მაინც კანცლერის მდგომარეობა არც აკრე საშიშია. ტკეენინეარი-ეი ამ ეზრისა, რომ ეკეესის თითეს კანმაკლობაში საეეეეს თავი ეეალ დაანებოთ და მშეადობიანს ცხოერებას მიეეეოთ ხელი, თუ თავის კეფრთხილეეეს ეიდალთო. ეეეიმ კეარაში ორეეალ ჭანსაკეალს ავადმყოფს, ხოლო სასალსა თითონ თავადაეე დაბბრეს ხოლმე დეეეშით. ამ ეეკანსაკეალს ორ-სამს დღეს კი კანცლერი ეეეეთ არის და ამიტომ შესაძეეალია, რომ 22 ნოემბერს ბერლინში ეკეიდეს რეიხსტაგის სხდომითა დაეეკეანაზე დასასერეალდ. ამმერტლოს ეეეეკეალად ჭსურს თავადს დასეერეა. ამს ეეინაც ამბეერტლოს დეეეშზე ბისმარკმა შემდეგი ბასუხი მისეერა: „თქეენო ეადიდებულეთობავ, ეასაც ეეეიძლებ, ალეასრულებ“. ბისმარკს განხრახეა აქეს, რომ ხამთარი ბერლინში გაატარა.

ეეეტერბურგის ბირეა, 15 ნოემბ.

	ფასი.		ფასი.		ფასი.	
	მან.	კ.	მან.	კ.	მან.	კ.
ხუთ-მანათიანი ოქრო	—	„	—	„	7	78
ტაბაფოვნის კუპონები	—	„	—	„	156	1/4
მანათიანი ვერცხლის ფული	—	„	—	„	1	18
5% პირველის შინაგანის სესხის მომგები ბილეთი	—	„	—	„	271	1/2
—ეეორანი	245		—	„	—	„
გირავნობის ფურცელნი ტფილისის ბანკისა	—	„	—	„	—	„
ეეოანისის ბანკისა	—	„	—	„	—	„
ტფილისის საერთაშორისო ნდობის საზოგადოებისა	—	„	—	„	—	„

საკალენდარო ცნობანი

ქრისტეს აქედ ჩეკ§ (1888) წელიწადია. ქმეეენის შექმნიდან 7396.

ეეეელი ინდიქტიონი მე-14, ამისი ქორონიკონი—ეკ=480წელია. დაიწყო 1408 წ. და თავდება 1940 წ.

ახალი ინდიქტიონი მე-4, ამისი ქორონიკონი—ოდ=44 წელიწადია. დაიწყო 1844 წ. და თავდება 2376 წ.

1888 წლის ზედ-ნადებია—25.

ნოემბერი 30 დღეთ აქეს

18 დღე პარასკეეი. მოწ. ალეალტონისა, რომანისა და ზაქეოსი. კეთილ. მაქსიმესი. სიმეონ. მარხეაა. მაჭმად. მე-26 რიცხეი რეეი-ულ-ეეეელისა, 1306 წ. ჰეჯრისა.—ჭეეშმარიტი შეა-დღე 11—49. ტეილისში მზე ამოდის 7—6, ჩადის 5—31. მოვარე 27 დღისაა.

19 დღე შაბათი. წინასწარმეტყ. ავდიასი, ილიას მოწაფისა. კეთილ. დედოეე. ეალისაბედისა. სიმეონ. ეეეეალ წმიდათა. ეეემად. მე-27 რიცხეი თოვისა რეეი-ულ-ეეეელისა, 1306 წ. ჰეჯრისა.—ჭეეშმარიტი შეა-დღე 11—50. ტეილისში მზე ამოდის 7—7, ჩადის 4—31. მოვარე 28 დღისაა.

20 დღე კვირა. გრიგოლისა და ანატოლისა. კეთილ. ეალალეეეეა. სიმეონ. ნათეანანეი. მაჭმად. მე-28 რიცხეი თოვისა რეეი-ულ-ეეეელისა, 1306 წ. ჰეჯრისა.—ჭეეშმარიტი შეა-დღე 11—50. ტეილისში მზე ამოდის 7—8, ჩადის 4—30. მოვარე 29 დღისაა.

გამოსადეგი ცნობანი

ნიხრი

1 ნოემბრიდამ 1 დეკემბრამდე.

თეთრი ბეერი რესეალი 1 კიერ.	.	5	კაპ.
ბეერი 1-ის ხარისხისა.	.	3 1/2	„
„ 2 „		3	„
თოხნის წეითალი ბეერი 1-ის ხარის.		5	„
„ „ 2—		4	„
„ „ 3 „		3 1/2	„
ჯეკარის მაძის ბეერის დაკეაეა			
1-დის ხარისხისა	.	5	„
მე-2 ხარისხისა	.	4	„
მე-3 —	.	„	„
ძროხის ხორცი 1-დის ხარისხისა.		8	„
„ 2 „		7	„
სე�ეი	.	14	„
ცხერის ხორცი 1-დის ხარისხისა.		8	„
ღორის ხორცი	.	8	„
„ 2 „		7	„

მიმოსელა ცეცხლის ბემეგბისა შაეს ზღვაზე

ბათუმიდამ გადის: ხუთშაბათობით ნაშუადღეეის 4 სასთზედ მოკეეე გზით და ნოეოროსიისკსა და კერჩში შეეიდის.

შაბათობით სადამოს 8 სასთზე შორის გზით (ეეეალ ნავთ-სადგურეეში შეეიდის).

კვირაობით სადამოთი, საზღვარგარეთ, სტამბოლამდე მიდის.

ბათუმში მოდის ოდესიდან: სამშაბათობით შუა-ღამისის შორის გზით.

პარასკეეობით დილით ოდესიდამ მოკეეე გზით (კერჩსა და ნოეოროსიისკში შესეალთ).

შაბათობით დილით სტამბოლიდამ.

ფოთიდამ ბათუმში მოდის: სამშაბათობით—იმის შემდეგ, რაც სოხუმიდამ მოდის ეკეი ხორის გზითე ხუთშაბათობით—დილის 9 სასთზე და მაისერრამს მოკეეე გზით მოსიარეულ. კვეკეასიისა და ყირიმის ეკესა.

შაბათობით დილის 9 სასთზე და მაისერრამს შორის გზით მოსიარეული კვეკეასია-ყირიმისა და რეეეალია-ანატოლიისკენ ეკესეალ ეკეეეს.

ბათუმიდამ ფოთს მიდის პარასკეეობითა და კვირაობით. რაკი ეკეი მოკეა ფოთიდამ, ბათუმის სასეენტა გადასეეეეტს ხოლმე, რომელნი ეკეეეა ეკეეეა.

ამს გარდა ყოეეკეკეკეა ფოთი-ბოდიან ოდესიდამ და ყირიმ-კეკეკასიის ნავთ-სადგურიდამ გადასეეეეტელს ვადაზე ეკეეეა.

ᲒᲐᲜᲪᲮᲐᲓᲔᲑᲐᲜᲘ

დაიბეჭდა და ისყიდება

ᲬᲧᲠᲐ-ᲙᲘᲗᲮᲘᲡ ᲡᲐᲛᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲝᲡᲗᲐᲜ ᲩᲐᲠᲒᲘᲐᲜᲘᲡ ᲬᲘᲗᲚᲘᲡ ᲛᲐᲚᲐᲮᲘᲜᲘᲡ ᲐᲮᲐᲚᲘ ᲥᲐᲠᲗᲣᲚᲘ ᲬᲘᲗᲚᲘᲡ:

ᲓᲐᲠᲩᲔᲑᲐ, ᲗᲣ ᲠᲝᲒᲝᲠᲘ ᲣᲜᲓᲐ ᲛᲝᲣᲐᲠᲝᲗ

ᲓᲔᲓᲔᲑᲐ

ᲛᲣᲨᲣ-ᲛᲬᲧᲝᲠᲘ ᲔᲛᲬᲧᲕᲘᲚᲔᲑᲘ.

ფასი ერთი შაური.

(5—2)

სალიანის თეეზეულობის დუქანი, რომელიც იყო პუშკინის ქუჩაზედ, თამამშეიეის ქარვასლის ქეეშ,

ᲒᲐᲓᲐᲕᲘᲓᲐ

იმაეე ქარვასლის ჩრდილოეთის მხრისკენ, სკეერის პირდაპირ, ქიმში, სადაც კანტორა იყო ალელოეისა.

ყოველ დღე დილის მატარებლით მოგეეის ახალ-ახალი თართი, ორაგული და ხიზილალა პარკისა და ბოჩკისა. ყოველ დღე ეხარშაეთ დოშს.

(4—3)

ᲘᲡᲧᲘᲓᲔᲑᲐ ᲡᲝᲚᲮᲔᲕᲘᲗᲘᲡ 24 ᲕᲔᲠᲡᲮᲝᲚᲘᲡ

ᲛᲐᲛᲧᲚᲘ ᲕᲝᲠᲝᲜᲝᲕᲔᲚᲘᲡᲐ

ᲗᲝᲗᲘᲡᲐ ᲓᲔᲓᲘᲠᲐᲜ ᲨᲣᲜᲝᲕᲐᲜᲘᲗᲘᲡ ᲓᲐ ᲡᲐᲛᲔ ᲣᲠᲜᲘᲡᲐ ᲛᲝᲬᲣᲛᲝᲓᲝᲑᲘᲗ ᲒᲘᲚᲘᲡ ᲭᲘᲡᲣᲠᲘᲗ ᲨᲔᲛᲘᲜᲘᲡᲐ ᲓᲐ ᲡᲐᲛᲔ ᲣᲠᲜᲘᲡ ᲛᲘᲡ ᲨᲔᲘᲫᲚᲔᲑᲐ. (24—11)

ᲬᲧᲠᲐ-ᲙᲘᲗᲮᲘᲡ ᲒᲐᲛᲐᲕᲠᲪᲔᲚᲔᲑᲔᲚ ᲡᲐᲖᲝᲒᲐᲓᲝᲔᲑᲘᲡ

ᲬᲘᲒᲜᲗᲐᲡᲬᲧᲝᲑᲨᲘ

(Дворцовая ул., Караванъ Сарай Земельн. Банка, № 109, 101)

ᲘᲡᲧᲘᲓᲔᲑᲐ ᲧᲝᲕᲔᲚ ᲒᲐᲜᲐ ᲬᲘᲒᲜᲔᲑᲘ, ᲠᲐᲪᲐ ᲓᲦᲔᲛᲓᲘᲡ ᲓᲐᲑᲔᲭᲓᲘᲚᲐ ᲥᲐᲠᲗᲣᲚᲘ ᲔᲜᲐᲨᲘ ᲓᲐ ᲒᲐᲡᲐᲡᲧᲘᲚᲐᲓ ᲙᲘᲓᲔᲒ ᲛᲝᲛᲘᲞᲔᲑᲐ, ᲓᲐ ᲒᲐᲠᲓᲐ ᲐᲛᲘᲡ ᲐᲮᲚᲐᲓ ᲨᲔᲛᲓᲔᲜᲘᲚᲘ ᲬᲘᲒᲜᲔᲑᲘ:

ᲥᲐᲠᲗᲣᲚᲘ ᲒᲠᲐᲛᲐᲢᲘᲙᲐ, ᲨᲔᲓᲒᲘᲜᲘᲚᲘ ᲛᲐᲜ. ᲙᲐᲰ. ᲒᲘᲜᲘᲚᲘ ᲐᲠ. ᲩᲣᲛᲝᲗᲔᲚᲔᲑᲘᲡᲐᲒᲐᲜ . . . . . „ 40

ᲮᲣᲗᲘ ᲐᲛᲑᲐᲘ, ᲡᲐᲛᲬᲘᲗᲝᲓᲝ ᲐᲛᲑᲝᲜᲘ. ᲤᲘᲠᲓᲐᲒᲘᲡᲐᲒᲐᲜ ᲓᲐᲒᲠᲝᲒᲘᲚᲘ ᲛᲝᲛᲬᲘᲗᲝᲓᲝᲑᲘᲡ ᲛᲘᲣᲠ. ᲨᲔᲛᲘᲜᲘᲡᲐᲒᲐᲜ ᲓᲐᲒᲠᲝᲒᲘᲚᲘ ᲛᲝᲛᲬᲘᲗᲝᲓᲝᲑᲘᲡ ᲛᲘᲣᲠ. . . . . „ 15

ᲝᲠ-ᲛᲔᲢᲧᲕᲔᲚᲔᲑᲐ, ᲡᲐᲡᲬᲚᲔᲑᲚᲘᲡ ᲓᲐᲒᲠᲝᲒᲘᲡ ᲛᲘᲣᲠ. . . . . „ 40

ᲰᲐᲛᲚᲔᲢᲘ, ᲢᲠᲐᲒᲘᲙᲣᲚᲘ ᲨᲔᲛᲬᲘᲜᲐᲠᲘᲡ, ᲘᲡᲬᲐᲚᲔᲑᲘᲡ ᲨᲔᲛᲬᲘᲜᲐᲠᲘᲗ ᲜᲐᲗ. Ი. ᲛᲐᲰᲐᲛᲐᲚᲘᲡ ᲛᲘᲣᲠ. . . . . „ 30

ᲛᲪᲘᲠᲔᲝᲑᲘᲡ ᲢᲐᲑᲐᲠᲘ, ᲒᲐᲛᲝᲒ. ᲓᲐᲛᲑᲐᲨᲘᲛᲘᲡᲐ . . . . . „ 25

ᲒᲔᲜᲐᲗᲘᲡ ᲛᲝᲜᲐᲡᲢᲔᲠᲘ, ᲒᲐᲛᲝᲒ. ᲐᲮᲐᲨᲘᲛᲘᲡᲐ . . . . . „ 25

ᲡᲐᲘᲜᲘᲒᲝᲜᲘ, Რ. ᲮᲣᲜᲓᲐᲫᲘᲡᲐ. . . 1 „

ᲡᲐᲐᲮᲐᲚᲬᲚᲘᲡ, Ნ. ᲜᲝᲔᲚᲘᲡᲐ. . . „ 40

ᲡᲐᲥᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲝᲡ ᲛᲔᲛᲔᲣᲠᲔᲑᲖᲔ, ᲒᲣᲓᲘᲡᲨᲕᲘᲚᲘᲡᲐ . . . . . „ 15

ᲒᲣᲚᲘᲒᲘᲠᲘᲡ ᲛᲝᲒᲖᲐᲣᲠᲝᲑᲐ . „ 50

ᲡᲐᲣᲚᲘᲗᲔᲡᲝ ᲪᲝᲚᲜᲐ, ᲒᲝᲠᲒᲘᲡ ᲬᲘᲠᲝᲛᲝᲕᲘᲡ, ᲛᲝᲠᲔ ᲒᲐᲛᲝᲪᲔᲛᲐ Ზ. ᲯᲘᲯᲘᲨᲕᲘᲚᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ . . . „ 20

ᲝᲢᲔᲚᲝ, ᲨᲔᲛᲬᲘᲜᲐᲠᲘᲡ ᲢᲠᲐᲒᲘᲙᲣᲚᲘ, Ი. ᲛᲐᲰᲐᲛᲐᲚᲘᲡ ᲮᲐᲜᲐᲠᲘ ᲒᲛᲬᲘᲜᲐᲠᲘᲡ ᲛᲘᲣᲠ . . . „ 50

ᲡᲐᲛᲐᲠᲗᲚᲘᲡ ᲬᲘᲒᲜᲘ ᲥᲐᲠᲗᲣᲚᲘ ᲠᲯᲣᲚᲘ ᲛᲔᲓᲘᲪᲘᲜᲘᲡ ᲓᲐᲡᲐᲮᲚᲔᲑᲘᲡ (ᲠᲯᲣᲚᲘᲡ ᲒᲐᲜᲘᲗ) . . . „ 35

ᲒᲐᲖᲘᲡ ᲛᲝᲑ. . . . . „ 10

ᲛᲐᲠᲗᲘᲜᲘ, ᲘᲡᲢᲝᲠᲘᲣᲚᲘ ᲛᲝᲗᲮᲠᲝᲑᲐ ᲒᲣᲜᲘᲡᲐ . . . . „ 30

ᲚᲝᲛᲪᲐᲜᲘ, ᲓᲐᲛᲑᲐᲨᲘᲛᲘᲡᲐ . . „ 30

ᲡᲘᲪᲝᲪᲮᲚᲘᲡ ᲛᲐᲠᲗᲚᲘᲡᲐ, ᲞᲝᲚᲢᲝᲚᲝᲕᲘᲡ ᲛᲔᲝᲠᲔᲓᲘᲡ ᲬᲐᲠᲘᲓᲘᲡ ᲛᲣᲨᲐᲝᲑᲘᲡ ᲛᲔᲣᲚᲝᲑᲘᲡ ᲬᲐᲠᲘᲓᲘᲡ ᲛᲝᲗᲮᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ . . . „ 5

ᲒᲔᲠᲛᲝ ᲔᲥᲘᲛᲘ

ᲞᲠᲝᲤᲘᲚᲐᲥᲢᲘᲜᲘᲡᲘ

ᲐᲠᲩᲔᲜᲡ ᲔᲚᲔᲥᲢᲠᲝᲜᲘᲗ: ᲤᲐᲠᲓᲐᲚᲘᲡᲣᲠᲘ ᲓᲐ ᲒᲐᲛᲬᲘᲜᲘᲡᲣᲠᲘ ᲮᲔᲚᲘᲡᲐ ᲓᲐ ᲤᲔᲮᲘᲡ ᲡᲘᲪᲮᲚᲘᲡᲒᲐᲛᲝᲩᲔᲚᲔᲑᲚᲘᲡ, ᲜᲔᲠᲒᲠᲔᲚᲘᲡ ᲡᲜᲔᲣᲚᲔᲑᲘᲡ, ᲜᲔᲠᲒᲠᲔᲚᲘᲡ ᲥᲐᲠᲗᲐᲡ ᲓᲐ ᲙᲝᲜᲢᲠᲐᲥᲢᲣᲠᲐᲡ (ᲒᲐᲖᲘᲡᲐᲗᲘᲡ ᲜᲘᲗᲚᲘᲡ); ᲐᲠᲩᲔᲜᲡ ᲐᲒᲠᲔᲗᲐᲜ ᲡᲘᲪᲮᲚᲘᲡᲒᲐᲛᲝᲩᲔᲚᲔᲑᲚᲘᲡᲐᲒᲐᲜ ᲣᲠᲣᲓ, ᲑᲠᲫᲝᲚᲐᲓ ᲓᲐ ᲛᲣᲜᲯᲣᲐᲓ ᲩᲐᲠᲩᲝᲜᲚᲘᲡᲗᲐ.

ᲐᲛᲘᲡ ᲒᲐᲠᲓᲐ ᲡᲬᲘᲛᲓᲔᲑᲘᲡ ᲓᲔᲓᲐᲗᲐ ᲜᲔᲣᲚᲔᲑᲘᲡᲐᲡ ᲓᲐ ᲡᲘᲪᲮᲘᲚᲘᲡᲗᲕᲘᲡ. ᲐᲯᲐᲓᲛᲝᲜᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲘᲦᲔᲑᲘᲡ ᲧᲝᲕᲚᲓᲦᲔ: ᲓᲦᲔᲚᲘᲗ 9 ᲡᲐᲐᲗᲘᲓᲐᲜ 12 ᲡᲐᲐᲗᲐᲛᲓᲔ ᲓᲐ ᲡᲐᲦᲐᲛᲝ ᲡᲐᲐᲗᲘ 7—8-ᲛᲓᲔ.

ᲛᲓᲔᲑᲐᲠᲔ: ᲛᲘᲠᲘᲐᲚᲝᲕᲘᲡ ᲥᲣᲩᲐ, ᲑᲔᲥᲘᲐᲜᲝᲕᲘᲡ, ᲡᲐᲮᲚᲘ, № 103. (10—6)

ᲓᲔᲓᲐ-ᲔᲜᲐ ᲓᲐ ᲑᲣᲜᲔᲑᲘᲡ ᲥᲐᲠᲘ

ᲠᲩᲔᲣᲚᲐᲓ ᲓᲐᲑᲔᲭᲓᲘᲚᲘᲜᲘ „ᲬᲧᲠᲐ-ᲙᲘᲗᲮᲘᲡ ᲡᲐᲖᲝᲒᲐᲓᲝᲔᲑᲘᲡᲗᲕᲘᲡ“ ᲨᲔᲠᲘᲡ ᲘᲡᲧᲘᲓᲔᲑᲐ

„ᲡᲐᲖᲝᲒᲐᲓᲝᲔᲑᲘᲡ“ ᲙᲐᲜᲪᲔᲚᲐᲠᲘᲐᲨᲘ.

ᲑᲣᲜᲔᲑᲘᲡ ᲙᲐᲠᲘ ᲣᲪᲔᲚᲔᲚᲐᲓ ᲐᲠᲘᲡ ᲓᲐᲑᲔᲭᲓᲘᲚᲘ, ᲓᲔᲓᲐ-ᲔᲜᲐ-ᲙᲘ ᲨᲔᲪᲕᲚᲘᲚᲘ ᲓᲐ ᲨᲔᲪᲕᲚᲘᲚᲘᲐ ᲐᲮᲚᲘᲡ ᲛᲝᲗᲮᲠᲝᲑᲔᲑᲘᲗ, ᲚᲘᲥᲣᲚᲔᲑᲘᲗ ᲓᲐ ᲡᲣᲠᲐᲗᲔᲑᲘᲗ. ᲨᲐᲡᲘ ᲣᲩᲘᲜᲓᲘᲚᲘᲐ, ᲔᲡᲔ ᲘᲒᲘ „ᲓᲔᲓᲐ-ᲔᲜᲐ“ ᲦᲘᲠᲘᲡ ᲥᲔᲨᲘ ᲨᲐᲣᲠᲐ (30 ᲙᲐᲞ.), ᲑᲣᲜᲔᲑᲘᲡ ᲙᲐᲠᲘ—ᲗᲮᲣᲗᲛᲔᲯᲔᲠᲘ ᲨᲐᲣᲠᲐ (75 ᲙᲐᲞ.).

ᲔᲜᲘᲡ ᲔᲠᲗᲑᲐᲨᲐᲓ ᲜᲐᲓᲔᲑᲘ ᲨᲣᲚᲖᲔ ᲘᲧᲝᲚᲔᲑᲘᲡ ᲝᲠ-ᲓᲐ-ᲗᲗ ᲪᲐᲚᲚᲘ ᲓᲔᲓᲐ-ᲔᲜᲘᲡᲐᲡ, ᲗᲘᲗᲝᲛᲘ ᲬᲘᲒᲜᲘ ᲓᲐᲘᲗᲛᲝᲑᲐ ᲮᲣᲗ ᲨᲐᲣᲠᲐᲓ (25 ᲙᲐᲞ.); ᲔᲜᲘᲡ ᲘᲧᲝᲚᲔᲑᲘᲡ ᲙᲐᲠᲘᲡᲐᲡ ᲜᲐᲚᲔᲑᲘᲡᲐᲜᲘ ᲨᲣᲚᲖᲔ, ᲗᲘᲗᲝᲛᲘ ᲬᲘᲒᲜᲘ ᲓᲐᲘᲗᲛᲝᲑᲐ ᲗᲝᲗᲘᲗᲮᲛᲔᲯᲔ ᲨᲐᲣᲠᲐᲓ (70 ᲙᲐᲞ.), ᲔᲜᲘᲡ ᲝᲠ-ᲓᲐ ᲗᲗ ᲪᲐᲚᲚᲘᲡ,—ᲡᲐᲛᲔᲢ ᲨᲐᲣᲠᲐᲓ (65 ᲙᲐᲞ.), ᲔᲜᲘᲡ ᲮᲚᲘᲡ ᲓᲐ ᲛᲔᲢᲚᲘᲡ,—ᲡᲐᲛ ᲐᲑᲐᲖᲘᲡ (60 ᲙᲐᲞ.).

ᲔᲜᲘᲡᲐᲪ ᲭᲣᲠᲗ ᲧᲓᲐᲨᲘ ᲩᲐᲡᲛᲣᲚᲘ ᲬᲘᲒᲜᲘ ᲘᲧᲝᲚᲔᲑᲘᲡ, ᲗᲘᲗᲝᲗ ᲬᲘᲒᲜᲘᲡ ᲙᲘᲓᲔᲒ ᲡᲐᲛᲘ ᲨᲐᲣᲠᲘ ᲣᲜᲓᲐ ᲓᲐᲣᲛᲐᲢᲝᲗ.

ᲔᲜᲘᲡ ᲢᲘᲤᲚᲘᲡᲘᲡ ᲒᲐᲠᲨᲘ ᲬᲘᲒᲜᲘᲡ ᲓᲐᲘᲜᲐᲠᲔᲑᲚᲘᲡ, ᲒᲐᲡᲘᲡᲬᲘᲜᲐᲜᲘ ᲮᲐᲠᲯᲘ ᲗᲘᲗᲝᲜᲗᲝᲜ ᲛᲘᲘᲓᲔᲑᲘᲡᲛᲐ ᲣᲜᲓᲐ ᲘᲧᲘᲡᲠᲝᲗ.

ᲛᲘᲘᲓᲔᲑᲘᲡᲛᲐ ᲐᲛ ᲐᲓᲠᲔᲡᲘᲗ ᲣᲜᲓᲐ ᲛᲝᲰᲛᲐᲠᲗᲝᲜ ᲙᲐᲜᲪᲔᲚᲐᲠᲘᲐᲡ:

Тифлисъ. Въ канцелярію Общества грамотности, Дворцовая ул., домъ Зем. Банка, №№ 109 во 110.

Дозв. ценз. Тифлисъ, 17-го Ноября 1888 года. ᲡᲢᲐᲛᲑᲐ Ე. Გ. ᲛᲔᲡᲮᲘᲡᲐ. (Типографія Е. Г. Месхи). на Фрейлинской ул. пом. Т. Д. З. Банка. რედაქტორ-გამომცემელი ᲘᲚᲘᲐ ᲭᲐᲕᲭᲐᲕᲐᲫᲔ